

IŠLAIDŲ SVEIKATOS APSAUGAI NAŠTOS VERSLUI IR VALSTYBEI ĮVERTINIMAS

Rasa Kirkauskienė¹, Žaneta Karazijienė²

Kauno technologijos universitetas, Lietuva

¹rasa.kirkauskiene@stud.ktu.lt, ²zaneta.karazijiene@ktu.lt

Anotacija

Šiuolaikinio verslo orientaciją į socialiai atsakingą veiklą lemia bendros tendencijos, kuomet tiek atskiri asmenys, tiek kolektyvinės veiklos dalyviai suvokia savo atsakomybę prieš visus tuos, kuriuos įtakoja jų veiklos pasekmės. ĮSA atskleidžia naują verslo vaidmenį visuomenėje, parodant ir išplėtojant indėlį, kuriuo verslas prisideda prie visapusiškos socialinės gerovės kūrimo. Lietuvoje tik pradeda plačiau diskutuoti verslo etikos bei socialiai atsakingo verslo tema.

Verslas disponuoja dideliais žmogiškaisiais ištekliais, todėl gyventojų sveikata šiandien pripažįstama kaip didžiausia visuomenės socialinė ir ekonominė vertybė. Ji – ne tik ligų ar fizinių defektų nebuvimas, bet ir fizinė, dvasinė bei socialinė žmonių gerovė, kuriai užtikrinti be kitų veiksnių bei priemonių yra reikalinga tinkama ir priimtina sveikatos priežiūra.

Straipsnyje pagrindinis dėmesys skiriamas sveikatos apsaugai, kaip socialiai atsakingo verslo išdavam. Analizuojama įmonių socialinė atsakomybės ir sveikatos priežiūros problematika Lietuvoje, įvertinamas valstybės vaidmuo skatinant ĮSA. Įvertinama išlaidų sveikatos apsaugai našta tenkanti verslui ir valstybei, išskiriamos priežastys, kodėl įmonės nesuinteresuotos tapti socialiai atsakingomis.

Raktažodžiai: sveikatos apsauga, įmonių išlaidos sveikatos apsaugai, valstybės išlaidos sveikatos apsaugai, įmonių socialinė atsakomybė, Privalomas sveikatos draudimas.

Įvadas

Tyrimo problema ir aktualumas. Beprecedentėms globalinėms aplinkosauginėms, socialinėms, ekonominėms ir sveikatos priežiūros problemoms spręsti reikalingi naujos pasaulėžiūros padiktuoti novatoriški sprendimo būdai. Šiuolaikinio verslo orientaciją į socialiai atsakingą veiklą lemia bendros tendencijos, kuomet tiek atskiri asmenys, tiek kolektyvinės veiklos dalyviai suvokia savo atsakomybę prieš visus tuos, kuriuos įtakoja jų veiklos pasekmės. Įmonių socialinė atsakomybė atskleidžia naują verslo vaidmenį visuomenėje, parodant ir išplėtojant indėlį, kuriuo verslas prisideda prie visapusiškos socialinės gerovės kūrimo. Taip pat šalyje vykstantys neigiami demografiniai pokyčiai lemia socialines ir ekonomines problemas, gyventojų socialinio aprūpinimo bei sveikatos priežiūros poreikio didėjimą. Todėl šiame straipsnyje didesnis dėmesys bus skiriamas sveikatos apsaugai.

Straipsnyje nagrinėjama mokslinė problema mažai tyrinėta. Kai kuriuos įmonių socialinės atsakomybės klausimus nagrinėjo užsienio mokslininkai M.Clarkson, 1995; M.Palazzi, 1997; G.Starcher, 1997; A.Cherp, 2003; M.Gobbels, 2003; J.Jonker, 2003; P.Kotler, 2005; T.Berkhout, 2005. Lietuvoje įmonių socialinės atsakomybės įgyvendinimo problemas tyrinėjo J.Ruževičius, 2006; V.Snieška, 2008; V.Jusčius, 2008; V.Navickaitė, 2006; A.Mikšys, 2006. Išskirtina, kad A.Guogis, 2006 įmonių socialinę atsakomybę sieja su socialiniu saugumu. Nagrinėjant įmonių socialinę atsakomybę ir sveikatos priežiūros problemas Lietuvoje, galima būtų paminėti SA 8000 standartą, kuriame akcentuojama įmonės darbuotojų sveikata. Sveikatos apsaugos sistemos restruktūrizavimo problemas Lietuvoje daugiau nagrinėjo G.Černiauskas, 1998; R.Buivydas, 1998. Tačiau, pažymėtina, kad mokslinėje literatūroje sveikatos priežiūros problemos nėra siejamos su įmonių socialine atsakomybe. Įmonių socialinė atsakomybė ir sveikatos apsaugos problemos mokslininkų nagrinėjamos atskirai. Todėl šiame straipsnyje apjungiamos šios problemos, nes visuomenės sveikata turėtų būti viena iš pagrindinių nagrinėjamų šio laikmečio aktualijų. Be to, Lietuvos politikai visą dėmesį sutelkė į struktūrinius ir institucinius pokyčius, rinkos mechanizmo ir sveikatos draudimo sistemos kūrimą, pirminės sveikatos priežiūros reformas bei naują požiūrį į visuomenės sveikatą, tačiau norminiuose dokumentuose neakcentuoja įmonių socialinės atsakomybės svarbos. Taip pat reiktų pastebėti, jog Lietuvoje įmonių socialinė atsakomybė dar nėra paplitusi praktika, nes įmonės neturi gebėjimų įvertinti jos reikšmę savo veiklai.

Tyrimo objektas – verslo ir valstybės išlaidos sveikatos apsaugai.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti įmonių socialinės atsakomybės problematiką ir įvertinti išlaidų sveikatos apsaugai našta tenkančią verslui ir valstybei. Pažymėtina, kad neturi būti abejonių, jog verslui yra tikslinga investuoti į savo galios šaltinius (pvz., gyventojų sveikatą, jų profesinį pasirengimą, motyvaciją kokybiškai dirbti ir pan.)

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas; statistinių rodiklių lyginamoji analizė, matematinis modeliavimas.

Įmonių socialinės atsakomybės ir sveikatos priežiūros problematika

Nagrinėjant verslo poveikį aplinkai ir visuomenei, formuojasi naujas požiūris į tai, kokia turėtų būti XXI amžiaus verslo formulė. Vis labiau yra aktualu užtikrinti, jog šalia finansinių tikslų įmonės pradėtų daugiau dėmesio skirti natūraliai aplinkai ir sveikatai visuomenei. Aplinka ir verslas yra tarpiai susiję, o verslo ilgalaikė sėkmė priklauso nuo to, kaip įmonės sugeba darniai integruotis į aplinką ir jausti visuomenės socialinius poreikius. Būtinumas užtikrinti ilgalaikę harmoningą ūkio bei visuomenės plėtrą yra vienas iš svarbiausių Vyriausybės uždavinių. Verslas veikia vietinėse, regioninėse, nacionalinėse, ir globaliose bendruomenėse. Taigi, verslo sėkmė ir yra susijusi su visuomenės ir bendruomenių, kuriose jis veikia, sveikata, stabilumu, ir klestėjimu (Palazzi *ir* Starcher, 2006). Todėl vis dažniau iškyla būtinybė kalbėti apie verslo etiką, socialiai atsakingą verslą bei korporatyvią socialinę atsakomybę¹. ĮSA – tai atsakas į ekonomikos globalizacijos grėsmes; tai ekonomikos humanizavimo – verslo su „žmogišku veidu“ formavimo strategija (ĮSA, 2006).

2005 m. gruodžio mėnesį patvirtintame dokumente „Įmonių socialinę atsakomybę 2006 – 2008 metais skatinančios priemonės“ yra pateiktas toks apibrėžimas: ĮSA – tai žmonių ideologija, politika bei praktika, atspindinti tokią įmonių elgseną, kai jos į savo veiklą savanoriškai įtraukia socialinius ir aplinkosaugos klausimus bei santykiuose su visais suinteresuotais visuomenės, verslo ir valdžios atstovais vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei bei gamtai vertybiniais principais (ĮSA, 2006). Tuo tarpu A. Guogis (2006) pažymi, kad įmonių socialinė atsakomybė turi būti apibrėžiama kaip socialinio saugumo forma.

Apibendrinant, galima teigti, kad įmonių socialinės atsakomybės koncepcija yra plataus spektro kategorija, apimanti visą produkto ar paslaugos, gamybos ar kūrimo ciklą ir su tuo susijusius aplinkosauginius, socialinius, sveikatos apsaugos, finansinius bei etinius aspektus (ĮSA, 2006). Taigi, įmonės socialinė atsakomybė apima ne tik jos pačios veiklą, bet visą ją supančią visuomenę.

Analizuojant užsienio šalių įmonių patirtį įgyvendinant ĮSA idėjas, galima išskirti, jog ĮSA iniciatyvas įgyvendina įvairios įmonės, neakcentuojant jų priklausomybės tam tikrai ūkio šakai, dydžio, kapitalo, veiklos pobūdžio. Galima pastebėti, jog atsakingo verslo veiklos samprata yra labai įvairi ir į ją įsitraukiami skirtingi naudos gavėjai. Įmonės įgyvendinama socialinė atsakomybė gali liesti tokias sferas, kaip: darbo sąlygų gerinimas ir jų apsauga; personalo mokymosi skatinimas; darbuotojų (šeimų) laisvalaikio organizavimas; sveikos gyvensenos propagavimas, visuomenės sveikatos priežiūros gerinimas; kartu solidarumo didinimas; psichologinio klimato darbe gerinimas; lygių galimybių plėtra; darbuotojų šeimų gerovės tobulinimas; aplinkos apsauga; skaidraus verslo skatinimas.

Socialiai atsakinga organizacija pirmiausia rūpinasi savo darbuotojais ir sprendžia investicijų į intelektualinį kapitalą, darbuotojų sveikatos, saugos užtikrinimo ir kitus uždavinius (Ruževičius *ir* Serafinas, 2007). Tokių socialinių problemų, kaip švietimas, sveikatos priežiūra, bedarbystė, narkomanija, poveikis verslui gali būti dramatiškas. Įmonės negali būti izoliuoti ekonominiai veikėjai, veikiantys atskirai nuo visuomenės ir dirbantys tikrai savininkams (Palazzi *ir* Starcher, 2006). Todėl įmonės yra priklausomos ir nuo vietinių bendruomenių: jos samdo daugumą darbuotojų iš vietinės darbo rinkos, todėl suinteresuotos gyventojų sveikata, tinkamu išsilavinimu ir kitais jų poreikiais (Ruževičius *ir* Serafinas, 2007). Esminis socialiai atsakingo verslo veiksnys yra reagavimas į pagrindinius suinteresuotų grupių lūkesčius ir nuolatinis kompleksinių santykių ir kompleksinių tikslų derinimo ir integravimo procesas (Jusčius *ir* Snieška, 2008).

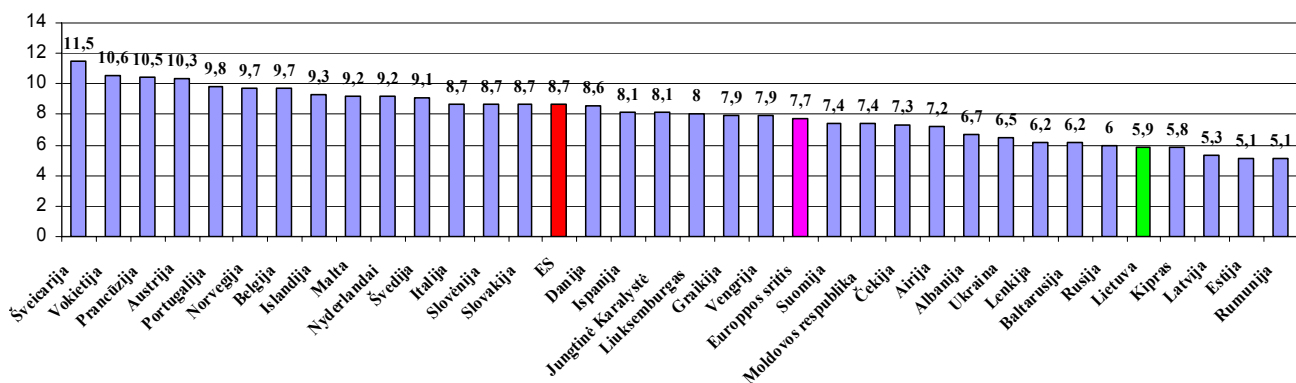
Lietuvai šiuo metu vienas iš aktualiausių ĮSA aspektų – socialinis saugumas, darbo sauga bei sveikatos apsaugos priemonės. Pastarųjų trūkumas Lietuvoje įtakoja demografinių problemų nuolatinį didėjimą. Demografinio senėjimo pokyčiai lemia socialines ir ekonomines problemas, gyventojų socialinio aprūpinimo bei sveikatos priežiūros poreikio didėjimą. (ĮSA, 2006)

Lietuvos gyventojų sveikatos rodikliai vieni prasčiausių ES. Visos visuomeninės ir privačios išlaidos sveikatinimo veiklai, vertinant procentais nuo BVP ir lyginant su ES šalimis, Lietuvoje yra vienos iš mažiausių (žr. 1 pav.). Pagal daugelį sveikatos rodiklių Lietuva yra paskutinėje arba vienoje paskutiniųjų vietų tarp Europos Sąjungos šalių (Kirkauskienė, 2008). Pastaruosius trejus metus didėjo šalies gyventojų mirtingumas, beveik nesikeitė mirtingumo rodikliai nuo širdies kraujagyslių ligų, augo sergančiųjų

¹ Kitų autorių tekstuose galima aptikti terminus „korporacinė socialinė atsakomybė“, „socialinė ir aplinkosauginė atsakomybė“. Lietuvos lingvistikos specialistai pasiūlė vartoti terminą – „įmonių socialinė atsakomybė“ – ĮSA (ISA, 2006)

onkologinėmis ir psichikos ligomis skaičius, o gyventojų amžiaus vidurkis buvo daug mažesnis nei Vakarų Europos valstybėse. Vilčių, kad Lietuvos gyventojų sveikatos rodikliai gerės, yra nedaug.

ISA atskleidžia naują verslo vaidmenį visuomenėje, parodant ir išplėtojant indėlį, kuriuo verslas prisideda prie visapusiškos socialinės gerovės kūrimo (ISA, 2006). Atsižvelgiant į vieną iš plačiai paplitusių ISA sąvokų, kai yra teigiama, jog atsakingu gali būti laikomas tas verslas, kuris ne tik įvykdo visus šalyje numatytus reikalavimus verslui, laikosi įstatymų ir pan., bet padaro daugiau, negu yra numatyta įstatymuose, galima teigti, jog daugumoje Lietuvos įmonių (nors ir esant tam tikrų pozityvių veiklų pavyzdžiams) sunku kalbėti apie šio reiškinio vystymosi pradžią. Nemažai įmonių skiria lėšų socialiniams projektams, tačiau šias išlaidas galėtumėm priskirti prie marketingo sąnaudų, o socialinių partnerių naudai. Pasaulio banko atliktoje apklausoje apie įmonės vaidmens visuomenėje supratimą Lietuvoje, įmonės, dalyvavusios apklausoje, teigia, kad mokesčių mokėjimas yra svarbiausias įmonės vaidmuo visuomenėje. Septyniasdešimt procentų įmonių su tuo visiškai sutinka, 26 procentai sutinka, 4 procentai yra neapsisprendę, ir nesutinkančių nebuvo. Du trečdaliai respondentų įsitikinę, kad naudos gavimas yra vienas iš jų svarbiausių vaidmenų visuomenėje. Pagal įmonės vaidmens visuomenėje supratimą, darbo vietų apsauga užima ketvirtą vietą (beveik pusė apklaustų įmonių visiškai su tuo sutinka). Kad darbuotojų sveikatos apsauga yra viena iš pagrindinių pareigų visuomenei pritaria 85 procentai apklaustų įmonių (Pasaulio bankas, 2005).

1 pav. Bendrosios išlaidos sveikatos priežiūrai nuo BVP proc. ES šalyse 2006 m.
 Šaltinis: Lietuvos sveikatos informacijos centras, 2006

Taigi, apibendrinant galime teigti, kad įmonė suvokdama savo socialinę atsakomybę, turėtų savo noru prisiimti papildomus išipareigojimus tobulinti verslo praktiką, diegti modernias žmoniškųjų išteklių vadybos technologijas, savo veikloje naudoti gamtos išteklius tausojančias technologijas, žmogaus sveikatai nekenksmingas medžiagas bei gamybos procesus, kurdamos savo verslo strateginius planus numatytų galimas neigiamas pasekmes gamtinei bei socialinei aplinkai, harmonizuotų darbo santykius bei aktyviai dalyvautų socialiniame dialoge, planuodama savo veiklą, atsižvelgtų į suinteresuotų dalyvių išreikštas pozicijas bei visuomenės lūkesčius, užtikrintų skaidrų valdymą ir plėstų etiškus santykius su partneriais, laiduodama bendrą teigiamą verslo klimatą šalyje.

Valstybės vaidmuo skatinant ISA Lietuvoje

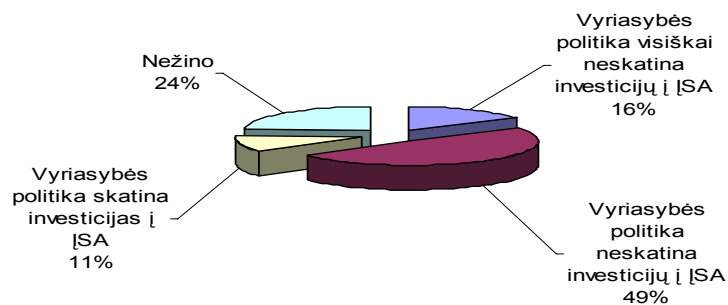
Šiuolaikinėje ekonomikoje pagrindinius rinkos veiksnius reguliuoja pati rinka. Nepaisant to, valstybės vaidmuo ekonomikoje vis dar išlieka didelis, ir vargu ar rinka galėtų efektyviai egzistuoti be valstybės įsikišimo. Valstybė turėtų imtis reguliuojamųjų veiksnių tose srityse, kur laisvoji rinka pati nėra pajėgi greitai ir efektyviai spręsti problemas visuomenės naudai (Ginevičius ir Bruzgė, 2008). Viena iš šių sričių – sveikatos apsauga, kuriai ir skiriamas didesnis dėmesys šiame straipsnyje.

Valstybės prioritetą ISA srityje – skatinti įmonių socialinės atsakomybės plėtrą įgalinančią aplinką bendradarbiaujant su ekonominiais, socialiniais ir tarptautiniais partneriais (<http://www.socmin.lt>), Pagrindinis valstybės vaidmuo, skatinant socialiai atsakingą verslą – tai vyriausybės vykdoma mokesčių politika. Todėl vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių verslo aplankos patrauklumą, yra mokesčių naštos lygis. Mokesčių našta neturi skatinti verslininkų slėpti uždirbamą pajamas; turi būti optimali pusiausvyra tarp dalies pajamų, kurios lieka su verslininku ir gali būti panaudotos investicijoms į socialiai atsakingą verslą, ir daliai pajamų, kurios yra sumokamos į valstybės biudžetą. Mokesčių sistema turi būti pagrįsta

objektyviais demokratinės visuomenės reikalavimais, kurie būtų suprantami mokesčių mokėtojams ir skatintų savanorišką išpareigojimą valstybei vykdymą (Kinsdfaterienė ir Lukoševičius, 2008). Valstybės vykdoma mokesčių politika turi būti patraukli verslui, skatintų investicijas, užtikrintų reikiamą valstybės ir savivaldybių biudžetą.

Pasaulio banko vykdytoje apklausoje „Ką įmonės mano apie ĮSA“, dauguma Lietuvos įmonių atsakė, kad vyriausybė padeda joms vykdyti socialinę ataskomybę. Tikrai vienas trečdalis respondentų manė, kad vyriausybė padeda nedaug ar visiškai nepadeda. Nepaisant šitų atsakymų, tikrai 11 procentų respondentų manė, kad vyriausybės politika skatina ĮSA diegimą (Pasaulio bankas, 2005).

Taip pat Pasaulio banko vykdytoje apklausoje „Ką įmonės mano apie ĮSA“ apie Vyriausybės politikos poveikį investicijoms į ĮSA, didelė Lietuvos respondentų dauguma mano, kad Lietuvos vyriausybės politika neskatina įmonių investuoti savo kapitalą į socialiai atsakingą verslą (žr. 2 paveikslą).

2 pav. Vyriausybės politikos poveikis investicijoms į ĮSA Lietuvoje
 Šaltinis: Pasaulio bankas, 2005

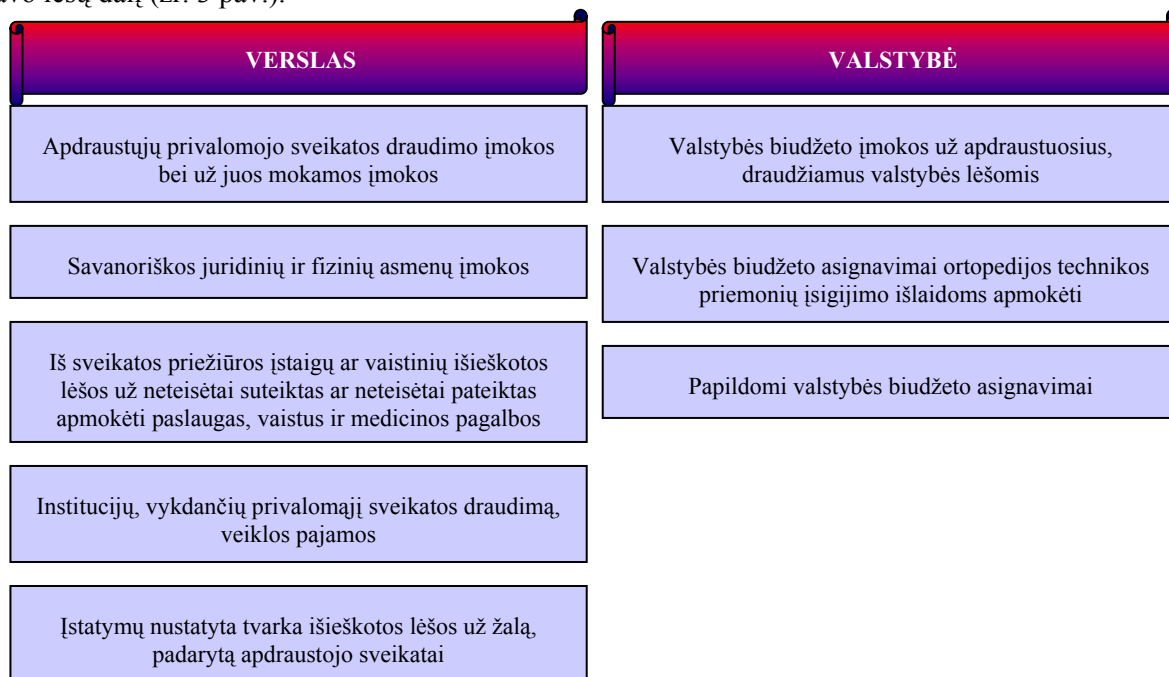
2007 metais buvo atliktas unikalus Lietuvoje tyrimas, siekiant įvertinti ĮSA padėtį Lietuvoje, kurį atliko Lietuvos Viešosios politikos ir vadybos institutas (VPVI). Šis tyrimas yra unikalus tuo, kad nagrinėjo ĮSA įgyvendinimo lygį ir pristatė išsamią analizę apie ĮSA praktiką formuojančius veiksniai. Tyrimas parodė, kad pilietinė visuomenė (kuri, teoriškai, turėtų būti pagrindinė ĮSA varomoji jėga) vis dar yra silpna ir priklausoma nuo įvairių specialiųjų projektų ir bendrovių skiriamo finansavimo. Išanalizavus tyrimo duomenis, galima daryti išvadą, kad Vyriausybė dar nėra galutinai apsisprendusi, kaip reikėtų elgtis ĮSA atžvilgiu. Taip pat pažymėtina, kad ĮSA įgyvendinimas Lietuvoje yra atsidūręs tokioje situacijoje, kuomet visuomenė nėra pakankamai organizuota ginti savo interesų, o valstybė – neapsisprendusi. Tokia situacija nėra neigiamas dalykas ta prasme, kad rinkos subjektams leidžiama veikti pagal jų pačių interesus. Tačiau yra ir neigiama pusė – rinka yra linkusi nepakankamai įvertinti socialines išlaidas ir suteikia prioritetą trumpalaikiai finansinei, o ne ilgalaikiai socialinei, naudai. Tuo tarpu ĮSA teorija numato, kad įmonės savanoriškai imasi socialiai atsakingų veiksmų (Barcevičius ir Mžavanadzė ir Čiupailaitė, 2007).

Reikėtų pažymėti, kad dabartiniu metu susiklosčiusi sunki ekonominė padėtis bei įvykę seimo rinkimai labai stipriai įtakoja ĮSA situaciją Lietuvoje. Naujos vyriausybės pirmieji politiniai veiksmai sukėlė didelę sumaištį visuomenėje bei verslo sektoriuje. Paskubomis, neapgalvotai ir naktimis priimti įstatymai, bei kuriama antikrizinė politika, verčia daugelį įmonių priimti nepopuliarius ir visai su ĮSA principais nesiderinčius sprendimus. Pasikeitę mokesčių tarifai bei esama ekonominė krizė verčia daugelį įmonių vadovų mažinti darbuotojų atlyginimus, atleisti dalį darbuotojų ar visiškai nutraukti įmonės veiklą. Reikėtų pažymėti, kad pagrindinės lėšos sveikatos pasaugos finansavimui yra tiesiogiai priklausomos nuo gaunamų pajamų, tiek įmonių, tiek gyventojų, taip pat nuo sėkmingai veikiančių įmonių skaičiaus ir jose dirbančių žmonių.

Išlaidų sveikatos apsaugai naštos verslui ir valstybei analizė

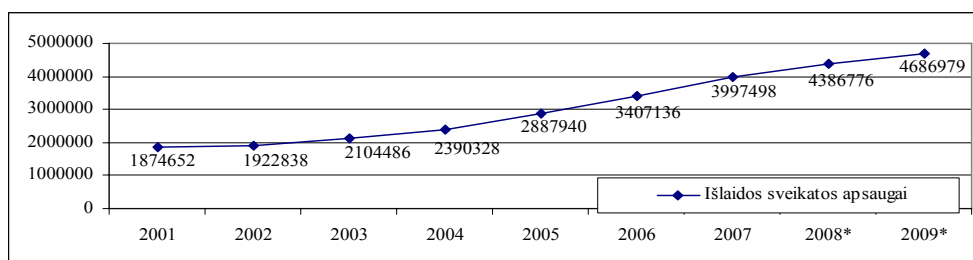
Socialinė ataskomybė versle yra suvokiama kaip tam tikri specifiški sąmoningai pasirinkti ekonominiai, politiniai, teisiniai, doroviniai santykiai tarp verslo organizacijos ir visuomenės. Šalies ekonomika, kurioje šiandien pagrindinį vaidmenį vaidina privatus verslas, valstybės biudžetas, valstybės finansuojamų sričių, vienos iš jų sveikatos apsaugos, būklė yra glaudžiai susiję (Kinsdfaterienė ir Lukoševičius, 2008). Lietuvoje įmonės socialinės atsakomybės vaidmuo visuomenėje suprantamas kaip mokesčių mokėjimas ir pats svarbiausias mokestis įtakojantis išlaidas sveikatos apsaugai – socialinio draudimo mokestis. Didžioji dalis draudimo įmokų surenkama centralizuotai, tai yra per valstybines institucijas – Mokesčių inspekciją, socialinio draudimo įstaigą bei valstybės įmokas už draudžiamuosius, apdraustus valstybės lėšomis.

Analizuojant išlaidų sveikatos apsaugai našta reikėtų pažymėti, kad sveikatos apsauga finansuojama iš Privalomojo Sveikatos Draudimo Fondo (PSDF), kuri reglamentuoja 1997 metais pradėjęs galioti privalomojo sveikatos draudimo įstatymas. Pagal PSDF biudžeto įmokų kategorijas, galima konstatuoti, kad didžioji dalis įmokų surenkama iš verslo mokamų mokesčių, valstybė sveikatos apsaugai skiria palyginus mažą savo lėšų dalį (žr. 3 pav.).

3 pav. PSDF biudžeto įmokų kategorijos
 Šaltinis: sudaryta autorių

Per pastaruosius metus socialiniai ekonominiai pokyčiai Lietuvoje buvo spartūs, tačiau analizuojant Lietuvos individualius makroekonominis rodiklius matyti, kad jie vis dar gerokai mažesni nei vidutiniškai ES šalyse (Tamošiūnienė ir Šidlauskas ir Trumpaitė, 2007). Pagal išlaidų sveikatos apsaugai struktūrą Lietuva panaši į daugumą ES valstybių, apie 60–80 proc. sveikatos priežiūros išlaidų dengia visuomeninės lėšos, gyventojų mokėjimai sudaro 20–40 proc. visų išlaidų, tačiau jei palygintume išlaidų sveikatinimo veiklai pagal dalį tenkančią vienam gyventojui, Lietuva atsidurtų ES valstybių sąrašo gale (Kirkauskienė, 2008). Nepaisant to, kad skiriamos lėšos sveikatos apsaugai kas metai didėja (žr. 4 paveikslą), padėtis sveikatos apsaugos sistemoje negerėja.

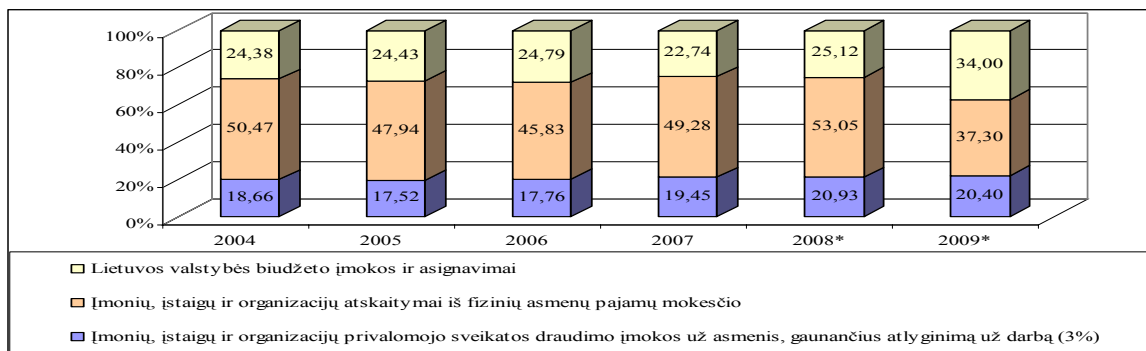

4 pav. Išlaidos sveikatos apsaugai (*progozė)
 Šaltinis: sudaryta autorių

Iš 4 paveikslą matyti, kad šie skaičiai dideli, tačiau, lyginant juos su kitų metų biudžetais ir jų skiriama dalimi nuo BVP, matyti, kad daugybę metų Lietuvos sveikatos apsaugos finansavimas nesikeičia. 1998 m. Lietuva sveikatos apsaugos finansavimui skyrė 4,6 proc. nuo BVP, 2006 m. - 4,3 proc. 2009 m. sveikatos apsaugos biudžetas sudarys 4,3 proc. nuo numatomo BVP, tuo tarpu ES valstybių vidurkis 2006 m. siekė 6,6 proc., o Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalių vidurkis - netgi 8,9 proc.

Iki 2009 m. didžiąją PSDF biudžeto pajamų dalį sudarė atskaitymai nuo gyventojų pajamų mokesčio, kurie 2008 m. sudarė 53 proc. Įmonių, įstaigų ir organizacijų 3 proc. privalomojo sveikatos draudimo įmokos

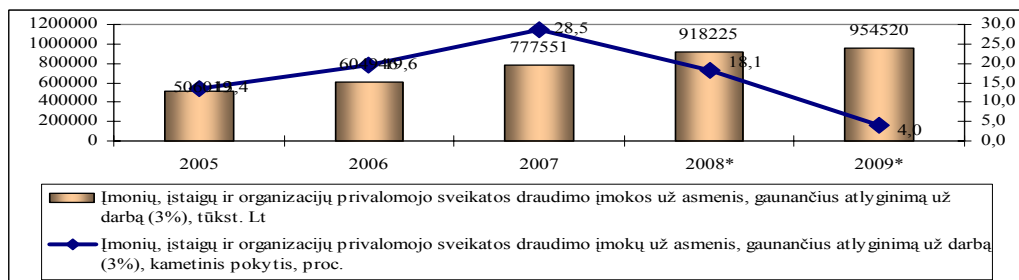
sudarė beveik 21 procentą, o valstybės biudžeto įmokos ir asignavimai sudarė 25 procentus (žr. 5 pav.). Reikėtų pažymėti tai, kad nuo 2009 m. įvesti PSDF įstatymo pakeitimai, kur įmonių ir organizacijų atskaitymai iš gyventojų pajamų mokesčio atskaitymai pakeisti į privalomojo sveikatos draudimo įmokas (6 proc.), kuriuos už dirbančiuosius moka draudėjas.

5 pav. 2004 – 2009m. PSDF biudžeto pajamų struktūra, proc. (* prognozės)
Šaltinis: sudaryta autorių

Matome, kad 2009 m. valstybės įmokos ir asignavimai sudaro 34 procentus PSDF biudžeto pajamų, ir tai yra ženkliai daugiau nei 2008 metais. Tačiau, įmonių mokamos įmokos nors ir sumažėjo, bet bendroje sumoje sudaro 57,7 procentus visų PSDF biudžeto pajamų. Todėl galima daryti išvadą, kad išlaidų sveikatos priežiūrai didesnė našta tenka verslui nei valstybei.

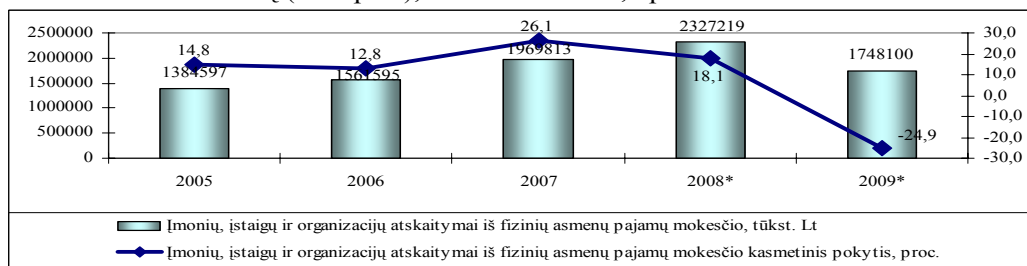
Analizuojant įmonių ir organizacijų privalomojo sveikatos draudimo (PSD) 3 proc. įmokas, stebimos didėjimo tendencijos kas (žr. 6 pav.). LR Seimo patvirtintame PSDF biudžete planuojama, kad 2009 metais 3 proc. PSD įmokos sudarys 954520 tūkst. litų, ir tai būtų 4 proc. daugiau nei 2008 metais.

6 pav. Įmonių ir organizacijų PSD įmokos už asmenis gaunančius atlyginimą už darbą (3%) 2005 – 2009m., tūkst. Lt ir proc. (* prognozės)

Šaltinis: sudaryta autorių

Didžiausią PSDF pajamų dalį 37,3 proc. sudaro įmonių, įstaigų ir organizacijų atskaitymai iš gyventojų pajamų mokesčio, nuo 2009 metų šios įmokos pakeistos į dirbančiųjų pagal darbo sutartis, valstybės tarnautojų, politikų, pareigūnų ir kitų 6 proc. PSD įmokas. 2009 metais planuojama, kad šios įmokos sieks 1 748 100 tūkst. litų (žr. 7 pav.), tačiau tai bus 24,9 proc. mažiau nei 2008 metais.

7 pav. 2005 – 2009m. Įmonių, įstaigų ir organizacijų atskaitymai iš gyventojų pajamų mokesčio, tūkst. Lt ir proc. (*prognozės)

Šaltinis: sudaryta autorių

Nemažą dalį, t.y. 23 proc. PSDF pajamų 2009 metais turėtų sudaryti valstybės biudžeto įmokos už apdrauosius valstybės lėšomis, kurios sieks 1 077 541 tūkst. Litų, valstybė beveik 38 proc. daugiau lėšų skirs apdraustiesiems valstybės lėšomis nei 2008 metais.

2008 metų gruodžio 22 d. LR Seimas įstatymu patvirtino 2009 metų Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetą. Planuojama, kad 2009 metais PSDF biudžeto pajamos sudarys 4 686 979 tūkst. Lt, t. y. 300 203 tūkst. Lt, arba 6,8 proc., daugiau, nei patvirtinta 2008 metų biudžete. Tai leidžia teigti, kad krizės keliami sunkumai sveikatos apsaugos sistemai neturės didesnės įtakos gydymo paslaugų teikimo ritmui, prieinamumui bei kokybei. Pažymėtina, kad nuo 1998 m. gydymo įstaigoms beveik nebuvo skiriama lėšų apmokėti už kurą, šildymą, elektros energiją. Vadinasi, visus pastaruosius metus ligoninės minėtas išlaidas kompensuodavo gydymo išlaidų sąskaita. Tokia ydinga tvarka galios iš esmės ir 2009 metais. Išanalizuoti faktai ir statistika rodo, kad LR Vyriausybė ir toliau neskiria reikiamo dėmesio žmogaus sveikatai, tad Lietuvos piliečiams ir toliau bus sunku gauti tarptautinius standartus atitinkančias gydymo paslaugas.

Išlaidų sveikatos apsaugai naštos verslui ir valstybei įvertinimas

Vertinant išlaidų sveikatos apsaugai našta, reikėtų iširta kokias išlaidas patiria valstybė ir verslas. Privalomojo sveikatos draudimo įmokų dydžiai 2009 metais pateikiami 1 lentelėje. Kaip matome, verslui per mėnesį į privalomąjį sveikatos draudimą tektų sumokėti 360 Lt. Valstybės biudžeto įmoka už valstybės lėšomis draudžiamus asmenis per mėnesį yra 50,44 Lt.

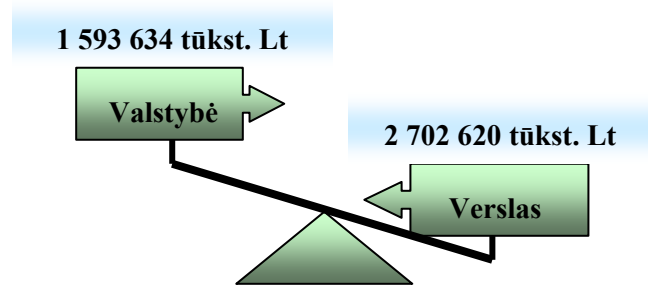
1 lentelė. Privalomojo sveikatos draudimo įmokų dydžiai

Įmokų mokėtojai	LR Sveikatos draudimo įstatyme numatyto įmokos dydžio paaiškinimas	Įmokos dydis per 1 mėn., Lt	Kam tenka našta
Draudėjai (fiziniai, juridiniai asmenys, jų atstovybės ir filialai) už darbuotojus, dirbančius pagal darbo sutartis, valstybės tarnautojus, politikus, pareigūnus ir kt.	Kas mėnesį moka 3 proc. nuo pajamų, nuo kurių skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos (pvz., darbuotojo darbo užmokesčio, kompensacijų, priemokų, priedų) Kai asmuo per mėnesį uždirba 2200 Lt,	66 Lt	Verslui
Dirbantys pagal darbo sutartis, valstybės tarnautojai, politikai, pareigūnai ir kt.	Kas mėnesį moka 6 proc. iš pajamų, nuo kurių skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos (pvz., darbuotojo darbo užmokesčio, kompensacijų, priemokų, priedų). Įmoką apskaičiuoja ir perveda draudėjas. Kai asmuo per mėnesį uždirba 2200 Lt,	132 Lt	Verslui
Draudėjai (fiziniai, juridiniai asmenys, jų atstovybės ir filialai) bei asmenys, kuriems draudėjai moka pajamas pagal autorinę sutartį, taip pat atlikėjų veiklos, sporto veiklos pajamas	Draudėjai moka 3 proc. įmoką nuo sumokėtų pajamų: pagal autorinę sutartį, atlikėjų veiklos, sporto veiklos pajamų, o šias pajamas gavę asmenys – 6 proc. įmoką nuo tokių pajamų. Per metus šių asmenų įmoka negali būti mažesnė nei 9 proc. nuo 12 MMA.	draudėjo įmoka yra 30 Lt, o pajamas gavusiojo asmens – 60 Lt	Verslui
Fiziniai asmenys, kurie verčiasi individualia veikla (su ir be verslo liudijimų)	Kas mėnesį moka 9 proc. nuo MMA, o pasibaigus kalendoriniams metams deklaruoja pajamas ir turi primokėti skirtumą, kad įmoka sudarytų 9 proc. nuo pajamų* Per metus šių asmenų įmoka negali būti mažesnė nei 9 proc. nuo 12 MMA. Dabar MMA yra 800 Lt	mėnesinė įmoka 72 Lt	Verslui
Valstybės lėšomis draudžiami asmenys	Metinė valstybės biudžeto įmoka 2009 metais – 605,3 Lt	50,44 Lt	Valstybei

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis Valstybinės ligonių kasos duomenimis

Kaip jau buvo minėta, pagrindinės PSDF pajamos gaunamos iš įmokų susijusių su darbo santykiais (tai draudėjų (fiziniai, juridiniai asmenų, jų atstovybės ir filialai) už darbuotojus, dirbančius pagal darbo sutartis, valstybės tarnautojus, politikus, pareigūnus ir kt. – 3 proc.; dirbantys pagal darbo sutartis, valstybės tarnautojai, politikai, pareigūnai ir kt. mokamos – 6 proc.). Prognozuojama, kad 2009 metais šios pajamos sudarys 2,703 mlrd. litų. Be to, valstybės biudžeto įmokos už draudžiamuosius valstybės lėšomis, 2009

metais sudarys 1,594 mlrd. litų. Taigi įvertinus išlaidų sveikatos apsaugai našta verslui ir valstybei, galime daryti išvadą, kad didžioji dalis naštos tenka verslui (žr. 8 pav.).

8 pav. Išlaidų sveikatos apsaugai našta verslui ir valstybei
Šaltinis: sudaryta autorių

Lemiamą įtaką PSDF biudžeto pajamoms turi ekonominiai veiksniai: dirbančiųjų asmenų skaičius, gyventojų pajamos, iš kurių atskaitomi gyventojų pajamų ir socialinio draudimo mokesčiai, mokesčių surinkimas, mokesčių tarifai. Pagal išankstines prognozes, 2008 m. ketvirtąjį ketvirtį metinis BVP augimas buvo neigiamas ir šalies ūkio ciklas perėjo į nuosmukio etapą. Prognozuojama, kad 2009 metais BVP produktas sumažės 4,9 procentais, nedarbo lygis sieks 10,2 procentus, užimtųjų sumažės 5,4 procentais (<http://www.lb.lt>). Didėjantis nedarbo lygis ir ekonominio sunkmečio laikotarpiu galimas atlyginimų mažėjimas leidžia daryti prielaidą, kad surenkamos įmokos nuo darbo užmokesčio į PSDF biudžetą turės tendenciją mažėti. Didėjantis registruotų bedarbių skaičius darbo biržoje didina draudžiamų valstybės lėšomis skaičių, todėl tikėtina, kad valstybės biudžeto įmokos ir asignacijos sveikatos apsaugai turės tendenciją didėti. Tai leidžia daryti išvadą, kad išlaidų sveikatos apsaugai naštos didesnę dalį turėtų perimti valstybė, efektyviau paskirstydama valstybės biudžetą, pagrįstai ir apgalvotai leisdama įstatymus, bei neperkeldama atsakomybes verslui už „netobulai“ išleistus įstatymus.

Ekonominio sunkmečio laikotarpiu plėtoti socialiai atsakingą verslą sunkiau, todėl Lietuvos vyriausybė turėtų imtis priemonių ĮSA skatinimui. Darnaus vystymosi kontekste socialiai atsakingas turi būti ne tik verslas ir visuomenė, bet ir valstybė.

Išvados

1. Aplinka ir verslas yra tarpiai susiję, o verslo ilgalaikė sėkmė priklauso nuo to, kaip įmonės sugeba darniai integruotis į aplinką ir jausti visuomenės socialinius poreikius. Verslo sėkmė yra susijusi su visuomenės ir bendruomenių, kuriose jis veikia, sveikata, stabilumu, ir klestėjimu, todėl vis dažniau iškyla būtinybė kalbėti apie socialiai atsakingą verslą bei įmonių socialinę atsakomybę. Nustatyta, kad įmonių socialinės atsakomybės koncepcija yra plataus spektro kategorija, apimanti visą produkto ar paslaugos, gamybos ar kūrimo ciklą ir su tuo susijusius aplinkosauginius, socialinius, sveikatos apsaugos, finansinius bei etinius aspektus. Taigi, įmonės socialinė atsakomybė apima ne tik jos pačios veiklą, bet visą ją supančią visuomenę.
2. Išanalizavus mokslinę literatūrą, galime teigti, kad įmonė siekdama tapti socialiai atsakinga, turėtų savo noru prisiimti papildomus įsipareigojimus tobulinti verslo praktiką, diegti modernias žmogiškųjų išteklių vadybos technologijas, savo veikloje naudoti gamtos išteklius tausojančias technologijas, žmogaus sveikatai nekenksmingas medžiagas bei gamybos procesus, kurdamos savo verslo strateginius planus numatytų galimas neigiamas pasekmes gamtinei bei socialinei aplinkai, harmonizuotų darbo santykius bei aktyviai dalyvautų socialiniame dialoge, planuodama savo veiklą, atsižvelgtų į suinteresuotų dalyvių išreikštas pozicijas bei visuomenės lūkesčius, užtikrintų skaidrų valdymą ir plėstų etiškus santykius su partneriais, laiduodama bendrą teigiamą verslo klimata šalyje.
3. Reikėtų pažymėti, kad dabartiniu metu susiklosčiusi sunki ekonominė padėtis bei įvykę seimo rinkimai labai stipriai įtakojo ĮSA situaciją Lietuvoje. Naujos vyriausybės pirmieji politiniai veiksmai sukėlė didelę sumaištį visuomenėje bei verslo sektoriuje. Faktas, kad Vyriausybė paskubomis, neapgalvotai ir naktimis priima įstatymus byloja apie tai, kad Vyriausybė dar nėra galutinai apsisprendusi, kaip reikėtų elgtis ĮSA atžvilgiu. Taip pat pažymėtina, kad ĮSA įgyvendinimas Lietuvoje yra atsidūręs tam tikroje situacijoje, kuomet visuomenė nėra pakankamai organizuota ginti savo interesų, o valstybė – neapsisprendusi.

4. Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių verslo aplinkos patrauklumą, yra mokesčių naštos lygis. 2009 m. valstybės įmokos ir asignavimai sudarys 34 procentus PSDF biudžeto pajamų, tai ženkliai daugiau nei praeitais metais. Tačiau, įmonių mokamos įmokos nors ir sumažėjo, bet bendroje sumoje sudaro 57,7 procentus visų PSDF biudžeto pajamų. Todėl galima teigti, kad išlaidų sveikatos priežiūrai didesnė našta tenka verslui nei valstybei.
5. LR Vyriausybė ir toliau neskiria reikiamo dėmesio žmogaus sveikatai, tad Lietuvos piliečiams ir toliau bus sunku gauti tarptautinius standartus atitinkančias gydymo paslaugas. Įvertinus išlaidų sveikatos apsaugai našta tenkančią verslui ir valstybei, nustatyta, kad didžioji dalis naštos tenka verslui.

Literatūra

1. Barcevičius, E., Mžavanadzė, N., Čiupailaitė, D. (2007). Įmonių socialinės atsakomybės padėties Lietuvoje bazinis tyrimas 2007. // Viešosios politikos ir vadybos institutas, 6.
2. Ginevicius, R. and Š. Bruzge (2008). 'Išlaidų ir naudos analizės taikymo galimybės valstybės priimamoms reguliavimo priemonėms vertinti', *Verslas: teorija ir praktika*(3), pp. 180-189.
3. Guogis, A. (2006). Kai kurie korporatyvinės socialinės atsakomybės ir socialinio teisingumo aspektai. // Viešoji politika ir administravimas. Nr. 18, 73-74.
4. Įmonių socialinė atsakomybė (2006). Aktualūs socialinės politikos klausimai 2006/7, Vilnius, 40.
5. Juscius, V. and V. Snieska (2008). 'Influence of corporate social responsibility on competitive abilities of corporations', *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*(3), pp. 34-44.
6. Kindsfateriene, K. and K. Lukasevisius (2008). 'The Impact of the Tax System on Business Environment', *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*(2), pp. 70-77.
7. Kirkauskienė, R. (2008). Lietuvos sveikatos apsaugos finansavimo tendencijos. // Regioninės ekonomikos ir vadybos problemos – 2008. Studentų mokslinė konferencija, 47-50.
8. Marcello Palazzi and George Starcher (1997, revised 2006). Corporate social responsibility and business success. // The European Baha'i Business Forum, 45, rue Pergolèse, 75116 Paris, France, 41.
9. Rudzevicius, J. and D. Serafinas (2007). 'The Development of Socially Responsible Business in Lithuania', *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*(1), pp. 36-43.
10. Kas yra Įmonių socialinė atsakomybė? (2009). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. <http://www.socmin.lt/index.php?-1951751144>
11. Lietuvos ekonomikos raida ir perspektyvos (2009). Lietuvos bankas. <http://www.lb.lt>
12. Lietuvos sveikatos informacijos centras. <http://www.lsic.lt>
13. LR Privalomojo Sveikatos Draudimo Fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymas (2009). Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos. <http://www.vlk.lt>
14. Tamosiuniene, R., S. Sidlauskas and I. Trumpaite (2007). 'EU structural support and its impact on Lithuania's progress', *Journal of Business Economics and Management*, vol. 8(3), pp. 177-187.
15. What Do Businesses Think about Corporate Social Responsibility? Part I: Attitudes and practices in Estonia, Latvia and Lithuania (2005). Enabling a Better Environment for CSR in CEE Countries. Project. World Bank. http://www.lm.gov.lv/upload/darba_devejiem/csr_060220_estonia_latvia_lithuania.pdf

PUBLIC HEALTH SPENDING LOAD VALUATION FOR BUSINESS AND GOVERNMENT

Rasa Kirkauskiene, Zaneta Karazijiene

Summary

Modern business orientation tendency determine social responsibility activity, when that much separate persons, that much corporate activity participants realize one's responsibility against all those who are influenced their activity consequence. Corporate Social Responsibility (CSR) uncover new business part in the society showing and amplifying the contribution whereby business join universal social welfare creation. Because in Lithuania starting to discuss widely about business ethic and the social responsibility business.

Business command big human recourses that's why residents health today appreciable as majority society social and economic value. It is not only absence sicknesses physical defects, but also physical, psychical human welfare whom ensure without other actions and means is needed appropriate and accepted health care.

Main attention in this paper dedicated for public health. Presentation problem corporate social responsibility and health care in Lithuania, rated government part stimulating CSR. Analysed and rated the load falling business and government. Excluded reasons, why the companies disinterred become to social responsibilities, from which most important is taxes load falling for companies.

Keywords: public health, companies load for health care, government load for health care, corporate social responsibility, bound health insurance.